

ARCHÍVUM

A HOMOSZEXUALITÁS JOGI ÉS MORÁLIS ASPEKTUSAI**Thomas S. Szasz*

A freudi fordulat, és még inkább a második világháború óta intellektuális divattá vált az a nézet, hogy a homoszexualitás nem vétek, nem is büntett, hanem betegség. Ez a feltevés vagy azt jelentené, hogy a homoszexualitás valamelyest az ismert szervi bajokhoz hasonló állapot, amelyet talán genetikai hiba okoz, netán endokrinológiai zavar, vagy a pszichoszexuális éretlenség kifejeződése, talán a korai években fennálló bizonyos személyes vagy társadalmi körülmények következménye.

Úgy gondolom, hogy nagyon is valószínű, hogy a homoszexualitás valóban betegség a második felfogás szerinti értelemben, és néha talán még szigorú értelemben véve is az. Mindazonáltal tévedünk, ha azt hisszük, hogy a homoszexualitás betegséggé minősítésével sikerült azt kivonnunk a morális ítéletalkotás hatálya alól. Ezt nem csak azért állítom, mert a betegség képzete már magában is hordoz értékítéletet, megkülönböztet egyes testi és mentális állapotokat másoktól, hanem azért is, mert minden társadalom további értékítéleteket társít bizonyos betegségekhez mind jogi, mind morális formában. Például az őskorban az epilepsziát szent betegségnek tekintették, a nemi betegségeket viszont manapság inkább az ellenkező vélelethez sorolják.

Társadalmi-pszichológiai tény, hogy társadalmunkban, mint a legtöbb mai nyugati társadalomban, a homoszexualitás sem törvényi, sem morális szempontból nem semleges. Épp ellenkezőleg, a homoszexuális cselekedetek és „homoszexuális”-nak minősített emberek mindenféle morális és jogi szankcióval kell hogy szembesüljenek. A homoszexualitás tehát nemcsak egy viselkedési megnyilvánulás, hanem jogi és morális probléma is.

A törvény és a morál megkülönböztetése

A törvény és a morál közötti hasonlóságokat általában sokkal inkább elismerik, mint a köztük lévő különbségeket. Kétségtelenül mindkettő a társadalmi ellenőrzés rendszere, amely jónak vagy rossznak, helyesnek vagy helytelennek vélt viselkedésekkel foglalkozik. A teokráciában a törvényeket mint a morális elvek letéteményeseit tartják fenn. De még egy ilyen társadalomban is lehetnek olyan morális helytelen-

* A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Thomas S. Szasz: *Legal and Moral Aspects of Homosexuality*. In: Judd Marmor (szerk.): *Sexual Inversions. The Multiple Roots of Homosexuality*. Basic Books, NY, 1965. 124-139.

ségek, amelyekre nem vonatkoznak törvényi büntetések (például az étkezési szabályok megsértése).

A világi társadalomban kiemelkedő jelentősége van a törvény és a morál megkülönböztetésének. (St. John-Stevas, 1961). A kettő között mindenekelőtt a kilátásba helyezett büntetés fajtájában van különbség. A törvény szerint a büntetést az állam rója ki, és általában fizikai jellegű, tipikusan a tulajdontól vagy a szabadságtól való megfosztás. A morális büntetést a lelkiismeret szabja ki, a „belső szabadságtól” való megfosztottságot jellemzően a büntudat és az értéktelenség érzése kelti. Néha a morális büntetést egy egyén vagy egy csoport külsőleg szabja ki, mint a társadalmi osztrakizmosz esetében.

Másodszor a törvény általában a viselkedésre vonatkozik, bár természetesen nem hagyhatja teljesen figyelmen kívül a szándékot. A morál viszont egyenlő mértékben érinti a tetteket és a szándékot. A keresztény etikában különösképpen a szándék határozza meg a tettek végső morális értékét. Hasonlóképpen a pszichoanalízisben is a szándék határozza meg a tettek pszichológiai jelentését (például a külsőleg heteroszexuálisnak nevezhető tettek belsőleg lehetnek homoszexuálisok).

Harmadszor a törvény célját általában úgy értik, hogy az a közösség javát szolgálja. A törvényekre azért van szükség, hogy biztosítsák a társadalmi rend integritását. Különösen az Egyesült Államokban, a törvényt sértést bizonyos társadalmi problémákra adott ad hoc válasz során határozzák meg: ilyenek például a prohibíció vagy a „szexuális pszichopata” törvények. A morál másrésztől viszont nagyobb hatókörű és kevésbé haszonelvű: célja egy etikai ideálhoz való, lehető legszélesebb igazodás (mindenki legyen keresztény, heteroszexuális, stb.) Ezek a megkülönböztetések, bár nem abszolút érvényűek, különösen a szexuális viselkedést szabályozó törvények kapcsán fontosak. Nincs még egy terület, ahol nagyobb igyekezet volna érezhető a morális értékek törvények általi biztosítására.

[...]

A homoszexualitás mint morális probléma

A jogi és az erkölcsi szabályok között az az egyik különbség, hogy az előbbi explicit, míg az utóbbi általában abból következik, amit az emberek tesznek vagy mondanak. A homoszexualitás morális aspektusai az élet három területével állnak kapcsolatban: törvény, pszichiátria és a hétköznapi élet.

A homoszexualitás elleni törvénykezés kísérlet arra, hogy a személyes morált törvényekkel szankcionálják. Ha ezek a törvények arra korlátozódna, hogy ellenőrizzék a homoszexuális prostitúciót vagy a kiskorúak megrontását, akkor lehetne azzal érvelni, hogy céljuk, hogy a társadalmat egy bizonyos kártól megvédjék. De amikor a törvény büntetni rendeli a felnőttek között kölcsönös beleegyezéssel létrejött homoszexuális kapcsolatot, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy célja nem társadalmi, hanem morális. A homoszexualitást büntető törvények a homoszexuális gyakorlattal szemben meglévő, mélyen gyökerező utálatot és elítélést tükrözik.

Több jelenkori társadalmelemző rámutatott, hogy bármennyire is mást mutat a látszat, társadalmunk még mindig erősen szexualitás-ellenes. Sehol nem világlik ez ki

annyira, mint a szexuális cselekedetekre vonatkozó törvényekben. Mint láttuk, szinte minden rendelet, amely megtiltja a homoszexualitást, másfajta szexuális viselkedést is büntetni rendel. A szexualitás a dolgok mélyén az ördögtől való, csak akkor jogos, ha „természetes” (heteroszexuális és a genitális), és ha fogamzáshoz vezet. Nyilvánvaló a kapcsolat egyrészt a homoszexualitás és más „perverziók” elleni törvények között, másrészt a fogamzásgátlás és az abortusz elleniek között: mindkettő antiszexuális morálunkat tükrözi (Szasz, 1960b).

Sokszor azt állítják, hogy morálunk megengedő a heteroszexualitással szemben, és csak a homoszexualitással ellenséges. Ez egy csalóka féligazság. Sok minden abból, ami megengedőnek tűnik a heteroszexualitással szemben, a homoszexualitástól való rettegeből fakad, és az a fajta heteroszexualitás, amelyet propagál, nem spontán, hanem kötelező. Megejtő hasonlatosság mutatkozik az alkoholtartalmú italok tilalma és a jelenkori szexuális törvények és szokásjog között. Azt lehet mondani, hogy a Volstead törvény* nem teljes egészében tiltotta az alkoholfogyasztást, csak a mértéktelen fogyasztást. Az ivást a pusztá élvezetért helytelennek („perverz”) tekintették, és ezért betiltották. Mindeközben a helyes vagy biológiailag „normális” alkoholfogyasztást nemcsak hogy megengedték, de bátorították. Ahogyan a tiltás magában foglalta az ivás morális elítélését, úgy szexuális törvényeink is tükrözik a paráználkodás morális elítélését. A szexuális törvények nem csak a homoszexualitást tiltják, hanem minden úgynevezett „heteroszexuális perverziót”, valamint a fogamzásgátlást és az abortuszt is. (Landman – McIntyre, 1961.) Az, hogy megengedik, sőt bátorítják a „normális” – heteroszexuális, reprodukív célú – közöszülést, nem szabad hogy elvakítson bennünket ezeknek a jogi rendelkezéseknek a morális következményeivel kapcsolatban.

Bár nem áll rendelkezésünkre megbízható forrás a tárgyban, úgy tűnik, hogy a legtöbb pszichiáter – ahogy a legtöbb tanult ember – helytelenítőleg tekint a homoszexuálisok elleni, elnyomó jellegű törvénykezésre, amely továbbra is jelen van törvénykönyveinkben. Talán ma már egy tanult ember sem hiszi, hogy a közös beleegyezéssel felnőttek között zajló homoszexuális aktus büntetett volna. Ugyanakkor sok ember, és talán éppen pszichiáterek azt gondolják, hogy a homoszexualitás betegség. Mint betegség viszont logikusan kezelést kíván, így fel kell tenni a kérdést, hogy kell-e a homoszexuálisokat kezelni. Így már nem csak azt a problémát kell eldönteni, hogy büntethető legyen-e a homoszexuális aktus, hanem azt is, hogy a homoszexuálisokat akarunk ellenére alá kell-e vetni pszichiátriai kezelésnek. Vagyis óvatosnak kell lennünk, mert azáltal, hogy a homoszexualitást betegségnek tekintjük, egyszerűen csak a módszereket változtatjuk, amelyekkel az azonosnemű szexuális viselkedést ellenőrzés alatt tarjuk. A törvény szankciói bíróiak és „büntetőek”, míg a törvényes pszichiátria szankciói orvosiak és „terapeutikusak” (Szasz, 1963).

Azzal érvelni, hogy a homoszexualitás abnormális és a heteroszexualitás normális, egyet jelent azzal, hogy a szexuális viselkedés különböző típusait az egészség

* Az Egyesült Államokban 1919-ben vezették be újra az alkoholtilalmat. A törvény Andrew Volsteadről, a képviselőház igazságügyi bizottságának elnökéről kapta a nevét, és 1933-ig volt érvényben. (A ford.)